

***„A ținti copiii cu produse toxice și care creează dependență
nu înseamnă reducerea riscurilor, ci producerea lor”***

*(Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus,
Director General al OMS)*

„Quit like Sweden” o poveste falsă spusă lumii de industria tutunului

**Centrul pentru Politici
și Analize în Sănătate**

Tel: +373 22 22 63 43

Fax: +373 22 22 63 87

E-mail: office@pas.md

mun. Chișinău, str. Vasile Alecsandri 99/1

„Reducerea riscurilor” – poveste inventată de industria tutunului

De câțiva ani, Suedia este prezentată ca un exemplu de succes în lupta împotriva tutunului. Sloganul „Quit like Sweden” (Renunță după modelul Suediei) a fost exportat agresiv în debateri internaționale, conferințe de sănătate publică și documente de politici, fiind promovat de think-tank-uri, lobbyiști și așa-zisi experți apropiați industriei tutunului. Mesajul este pe cât de seducător, pe atât de înșelător: Suedia ar fi reușit să reducă dramatic fumatul datorită noilor produse cu nicotină, cum ar fi pliculețele sau țigările electronice, sugerând că astfel conceptul de „harm reduction” funcționează.

Realitatea este însă mult mai incomodă. Reducerea consumului de tutun din ultimele decenii nu a fost rezultatul unor produse „inovatoare”, ci consecința a unor politici de sănătate publică ferme, susținute și fără compromis încă de acum 40 de ani: interdicții stricte de publicitate, taxe ridicate, spații fără fum și campanii susținute de prevenție. În momentul în care industria tutunului și-a reconfigurat strategia, lansând produse noi, insuficient reglementate și prezentate ca alternative „mai sigure”, legislația suedeză a permis o fisură periculoasă. Prin această breșă, industria a recâștigat acces la piață, vizibilitate și canale de promovare aproape fără bariere. Rezultatul este că tutunul, sub forme noi, a revenit în obiceiurile de consum ale tinerilor, iar decenii de eforturi în controlul tutunului riscă să se piardă sub masca unei „reduceri a riscurilor” intens promovate de aceeași industrie responsabilă, istoric, pentru epidemia de dependență de nicotină.

Raportul „The Swedish Experience – Creating a new generation of nicotine users”, realizat de cel mai longeviv ONG în controlul tutunului, A Non Smoking Generation, atenționează că industria tutunului folosește Suedia în mod fals drept un exemplu de succes în renunțarea la tutun. Suedia nu a devenit o societate „fără tutun”, ci una în care noile generații sunt atrase constant către dependență, prin produse inovative, mascate ca obiecte inofensive și atractive prin mii de arome.

De la „mai puțini fumători” la „mai puțini tineri fără nicotină”

Datele raportului sunt alarmante. Proporția minorilor care au încercat țigările electronice și snusul alb (pliculețe cu nicotină) este la un nivel istoric ridicat, iar, în același timp, procentul elevilor de liceu care fumează țigări tradiționale a crescut. Tinerii care nu au încercat niciodată nicotina se află acum în minoritate. Astăzi doar 35% dintre adolescenți declară că nu au folosit niciodată niciun produs cu nicotină. 56% au încercat țigări electronice, 54% au utilizat pliculețe cu nicotină, iar contrar discursului industriei, fumatul clasic este din nou în creștere, ajungând la 21% în rândul elevilor de liceu, de la 17% în doar trei ani.

Această evoluție contrazice narațiunile industriei tutunului precum că noile produse ar „înlocui” fumatul. Dimpotrivă, raportul arată că ele funcționează ca produse de inițiere, care creează dependență de la vârste timpurii și cresc probabilitatea tranziției către țigările convenționale. Rezultatul nu este renunțarea la tutun, ci policonsumul.

Adolescenții sunt ținta centrală a industriei tutunului

Unul dintre cele mai importante mesaje ale raportului este că debutul consumului de nicotină nu este o alegere individuală izolată, ci rezultatul unui sistem construit deliberat de industrie. 96% dintre consumatorii de tutun încep înainte de 20 de ani, iar intervalul critic este între 14 și 16 ani. Nu întâmplător, marketingul pentru noile produse este prezent exact acolo unde se află și tinerii: pe rețelele sociale, în muzică, la evenimente, prin influenceri și produse cu design „cool”.

Raportul evidențiază o tendință extrem de îngrijorătoare – 67% dintre tineri au răspuns că au încercat noi produse cu nicotină pentru că „par mai puțin dăunătoare”. Peste jumătate dintre tineri, dar și adulți sunt atrași de aromele dulci, iar prezența constantă în cultura pop, atât de pregnantă în societatea suedeză, contribuie la normalizarea consumului de nicotină. Aceste obiceiuri de consum nu s-au format conștient și independent de contextul social și mediatic, ci sunt rezultatul unor strategii pe termen lung, care au urmărit să normalizeze consumul de nicotină, să banalizeze riscurile și să distragă atenția de la consecvențele nicotinei în special asupra creierului aflat în dezvoltare.

O lege care vine prea târziu nu poate schimba un întreg context social

În 2022 Suedia a introdus o lege menită să reglementeze noile produse cu nicotină. Totuși raportul arată că aceasta este insuficientă. Pentru că societatea nu asociază pe deplin nicotina cu dependența și cu probleme grave de sănătate, normele legale sunt eludate, iar tinerii, inclusiv minorii, pot obține produse cu nicotină fără bariere. 72% dintre tineri au spus că este ușor pentru un minor sub 18 ani să obțină snus alb, iar 66% afirmă același lucru despre țigările electronice. Sursele sunt multiple: prieteni mai mari, frați, magazine care nu verifică actele, comerț online sau conturi speciale de pe rețelele sociale. Aproape o treime dintre adolescenți afirmă că părinții cumpără aceste produse pentru copii, un indicator îngrijorător al banalizării nicotinei în rândul adulților.

Lipsa cunoașterii, aliatul industriei

Raportul evidențiază o altă vulnerabilitate majoră: lipsa de cunoaștere. Doar unul din zece adolescenți știe că nicotina afectează capacitatea de învățare și doi din zece știu că afectează sănătatea mintală. Paradoxal, tocmai sănătatea mintală este frecvent invocată ca motiv pentru a începe consumul. Astfel, adolescenții sunt prinși într-o capcană a dependenței - apelează la nicotină pentru a face față stresului, fără să știe că aceasta agravează exact aceste probleme.

Școala, care ar trebui să joace un rol central în prevenție, este încă insuficient de pregătită să acopere nevoia de informare. Doar jumătate dintre elevi au spus că au primit informații clare despre riscurile fumatului, iar și mai puțini despre noile produse cu nicotină. Industria profită direct de acest vid educațional.

Poate că cel mai îngrijorător aspect evidențiat de raport este contradicția privind modul în care percep astăzi autoritățile și societatea suedeză riscurile privind produsele din tutun și nicotină comparativ cu anii 1980. Timp de decenii, țara a fost un lider global în controlul tutunului, aplicând politici dure: interdicții de publicitate, taxe ridicate, spații

fără fum și campanii susținute de informare. Aceste măsuri au stat la baza scăderii fumatului, Suedia având o contribuție esențială la dezvoltarea Convenției-cadru a OMS pentru controlul tutunului (CCCT).

Cu toate acestea, raportul subliniază că diferențele de reglementare a produselor emerente au creat o ruptură:

„Ghidurile CCCT impun în mod explicit statelor membre obligația de a acționa în vederea eliminării treptate a oricărei forme de consum de tutun și a prevenirii tuturor formelor de dependență de nicotină. În mod similar, Planul UE de combatere a cancerului și noul Plan european privind bolile netransmisibile (NCD) precizează clar că țigările electronice și toate formele de nicotină care nu sunt produse medicamentoase ar trebui incluse în definiția tutunului. În ciuda acestui fapt, Suedia a ales să nu reglementeze snusul alb și țigările electronice ca produse din tutun. Rezultatul acestei decizii este că accesul și utilizarea noilor produse cu nicotină continuă să crească în rândul minorilor”, atenționează autorii raportului.

Această decizie a creat o breșă legislativă majoră. În timp ce produsele tradiționale rămân strict reglementate, cele etichetate drept „tobacco-free” nu se supun aceluiași nivel de taxare, scapă de licențe stricte și de avertismente clare de sănătate, deși conțin nicotină și produc dependență. În plus, acestea sunt atât de accesibile financiar, încât au ajuns să coste mai puțin decât înghețata sau bomboanele.

Măsuri de redresare

Raportul nu se limitează la diagnostic. Autorul raportului, asociația A Non Smoking Generation, a propus un set de măsuri pentru a opri extinderea dependenței de nicotină în rândul tinerilor. Printre cele mai importante se numără: reglementarea tuturor produselor cu nicotină ca produse din tutun, creșterea vârstei minime de achiziție și înăsprirea regulilor pentru punctele de vânzare, introducerea orelor școlare complet fără nicotină, interzicerea totală a publicității pe toate platformele, eliminarea aromelor dulci și derularea unor campanii de informare axate pe efectele nicotinei asupra creierului adolescent.

Mesajul autorilor este clar: soluțiile sunt cunoscute. Suedia le-a aplicat de zeci de ani pentru produsele clasice din tutun. Acum, ceea ce lipsește este voința politică de a trata noile produse cu nicotină ca parte a aceleiași industrii care, timp de decenii, a subminat sănătatea publică.

Adevărata lecție a Suediei pentru alte state nu este despre „harm reduction”, ci despre cât de rapid pot fi subminate decenii de politici publice atunci reglementările sunt prea slabe sau întârzie să fie aplicate. În spatele sloganului „Quit like Sweden” nu se află o societate fără nicotină și cu atât mai puțin un succes pe care industria tutunului să și-l aroge. Este o dependență mascată, reambalată, aromatizată și normalizată pentru adolescenți. Și este o lecție că tutunul și nicotina, indiferent de formă, generează dependență și boală.

Link către raportul „The Swedish Experience – Creating a new generation of nicotine users” - https://drive.google.com/file/d/1MqF3gB3alC2e27IQ663_8fM7E-QuKs-n/view